

Hanteringen av hemliga tvångsmedel vid åklagarkammaren i Nyköping

Sammanfattning

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden har granskat samtliga tvångsmedelsärenden som inlets vid åklagarkammaren i Nyköping under åren 2021 och 2022.

Granskningen har visat att ärendena i huvudsak har handlagts i enlighet med lag och annan författning. Såvitt granskningen har visat finns det välfungerande rutiner och en hög medvetenhet kring hanteringen av hemliga tvångsmedel på kammaren. Hanteringen av material från hemlig tvångsmedelsanvändning och underrättelser till enskilda har med några få undantag hanterats utan anmärkning. Det har också varit god ordning i de granskade ärendena och dokumentationen har i huvudsak varit tillfredsställande.

Granskningen har dock lett till en anmälan till Åklagarmyndigheten, som inte behandlas i detta uttalande (dnr 27-2024). Vidare har nämnden iakttagit vissa brister när det gäller utformningen av ansökningar om hemliga tvångsmedel. I två ärenden har det noterats brister avseende hanteringen av material från hemliga tvångsmedel. Det har också förekommit brister i fråga om bl.a. dokumentation av hanteringen av underrättelser till enskilda. För att möjliggöra en effektiv efterhandskontroll understryker nämnden vikten av att det – oavsett formen för underrättelsen – i tvångsmedelsärendet dokumenteras uppgifter som har betydelse för underrättelsefrågan. Vidare uttalar nämnden att det vid underrättelse om hemliga tvångsmedel genom s.k. slutdelgivning är viktigt ur ett rättssäkerhetsperspektiv att användningen av hemliga tvångsmedel tydligt framgår av förundersökningsprotokollet.

Postadress

Box 22523, 104 22 Stockholm

Telefon

08-617 98 00

E-post

sakint@sakint.se

Organisationsnummer

202100-5703

Besöksadress

Norr Mälärstrand 6, Stockholm

Telefax

08-617 98 88

Webbplats

www.sakint.se

Bankgiro

782-4329

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
1. Granskningen	3
2. Rättsliga utgångspunkter	3
2.1. Inledning	3
2.2. Hemlig avlyssning och hemlig övervakning	4
2.3. Särskilt om hemlig dataavläsning	4
2.4. Underrättelser till enskilda	5
2.5. Uppgift om användning av hemliga tvångsmedel när åtal väcks	6
2.6. Överskottsinformation	6
2.7. Förstöring av material.....	7
2.8. Dokumentation.....	7
3. Nämndens iakttagelser och bedömning	7
3.1. Övergripande synpunkter.....	7
3.2. Tillstånd till och verkställighet av beslut om hemliga tvångsmedel	8
3.3. Ansökningar om tillstånd till hemlig avlyssning och hemlig övervakning	8
3.4. Ansökningar om tillstånd till hemlig dataavläsning	9
3.5. Underrättelser till enskilda	11
3.6. Förstöring av material.....	13
3.7. Dokumentation i övrigt.....	14
4. Beslut.....	14

1. Granskningen

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden (nämnden) har under två dagar i september 2023 genomfört en inspektion vid åklagarkammaren i Nyköping. Vid inspektionen granskades användningen av hemliga tvångsmedel i samtliga tvångsmedelsärenden som inletts av åklagarkammaren under åren 2021 och 2022.

Granskningen har syftat till att kontrollera om hanteringen av hemliga tvångsmedel varit i överensstämmelse med lag eller annan författning.

Nämnden har särskilt granskat om

- det funnits laglig grund för ansökningarna om hemliga tvångsmedel,
- ansökningarna om tillstånd till respektive tvångsmedelsåtgärd utformats korrekt,
- tillstånd funnits för respektive tvångsmedelsåtgärd,
- bestämmelserna om underrättelse till enskild följts,
- bestämmelserna om förstöring av upptagningar och uppteckningar (material) från hemlig tvångsmedelsanvändning följts, och
- vidtagna åtgärder dokumenterats på ett tillfredsställande sätt.

I vissa ärenden har verkställigheten av tillståndsbesluten och besluten om förstöring av material från tvångsmedelsanvändningen kontrollerats.

Med anledning av iakttagelser som gjorts vid granskningen har chefsåklagaren och berörda åklagare besvarat frågor.

I ett ärende iaktogs förhållanden som medförde att nämnden beslutade om en anmälan till Åklagarmyndigheten¹ i enlighet med 20 § förordningen (2007:1141) med instruktion för Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden.

2. Rättsliga utgångspunkter

2.1. Inledning

Bestämmelser om hemliga tvångsmedel, såsom hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (hemlig avlyssning) och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (hemlig övervakning), finns i 27 kap. rättegångsbalken (RB). I lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning regleras användningen av hemlig dataavläsning.

---

¹ Se nämndens uttalande den 24 januari 2024 ”Verkställighet av hemlig övervakning i visst fall” (dnr 27-2024).

Granskningen i detta ärende gäller tillämpning av rättegångsbalken och lagen om hemlig dataavläsning i deras lydelse före den 1 oktober 2023.

2.2. Hemlig avlyssning och hemlig övervakning

Hemlig avlyssning innebär att meddelanden, som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet (27 kap. 18 § första stycket RB). Ett tillstånd till hemlig avlyssning ger även rätt till hemlig övervakning (27 kap. 18 § andra stycket RB).

Hemlig övervakning (27 kap. 19 § första stycket 1-3 RB) innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress (s.k. trafikuppgifter), vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område (s.k. basstationstömning), eller i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits (s.k. lokaliseringssuppgifter).

Hemlig avlyssning och hemlig övervakning får, om det finns en skäligen misstänkt,² avse ett telefonnummer eller annan adress som under den tid tillståndet avser innehas eller har innehaft av den misstänkte eller annars kan antas ha använts eller komma att användas av den misstänkte (27 kap. 20 § första stycket 1 RB). Åtgärderna får också avse ett telefonnummer eller annan adress som det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte under den tid som tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta (27 kap. 20 § första stycket 2 RB). Ett annat krav för att få använda hemlig avlyssning och hemlig övervakning är att åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § första stycket RB).

Beslut om hemlig avlyssning eller hemlig övervakning meddelas av rätten efter framställning av åklagare (27 kap. 21 § första stycket RB).

2.3. Särskilt om hemlig dataavläsning

Hemlig dataavläsning innebär att uppgifter, som är avsedda för automatiserad behandling, i hemlighet och med ett tekniskt hjälpmedel läses av eller tas upp i ett avläsningsbart informationssystem. Med avläsningsbart informations-

---

² Hemlig övervakning får i vissa fall även användas i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas, se nuvarande 27 kap. 19 b § RB. Detsamma gäller sedan den 1 oktober 2023 även i fråga om hemlig avlyssning, se nuvarande 27 kap. 18 b § RB.

system avses antingen en elektronisk kommunikationsutrustning (t.ex. en mobiltelefon eller en dator) eller ett användarkonto till, eller en på motsvarande sätt avgränsad del av, en kommunikationstjänst, lagringstjänst eller liknande tjänst (1 § lagen om hemlig dataavläsning). De två typerna av avläsningsbara informationssystem benämns i vissa sammanhang fysiska respektive immateriella informationssystem.³

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning får beviljas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som åtgärden riktas mot eller för något annat motstående intresse (3 § lagen om hemlig dataavläsning).

I ett tillstånd till hemlig dataavläsning ska bl.a. anges vilken tid tillståndet avser och vilket avläsningsbart informationssystem som åtgärden avser (18 § första stycket 1 och 2 lagen om hemlig dataavläsning).

2.4. Underrättelser till enskilda

Bestämmelser om underrättelse till enskild med anledning av hemlig tvångsmedelsanvändning finns i 27 kap. 31-33 §§ RB. Syftet med bestämmelserna är att ge den som utsatts för ett hemligt tvångsmedel möjlighet att i efterhand bedöma vilket integritetsintrång som åtgärden har inneburit och att reagera mot vad han eller hon kan anse har varit en rättsstridig åtgärd.⁴

Utgångspunkten är att den som är eller har varit misstänkt för brott ska underrättas om hemlig tvångsmedelsanvändning som han eller hon har utsatts för (27 kap. 31 § första stycket RB). Om tvångsåtgärden avsett ett telefonnummer, en annan adress eller en viss elektronisk utrustning som innehas av annan än den misstänkte, ska även innehavaren underrättas (27 kap. 31 § andra stycket första meningen RB). En underrättelse om att hemliga tvångsmedel har använts ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen, dock senast en månad efter det att förundersökningen avslutades (27 kap. 31 § fjärde stycket RB). I de fall där förundersökningen avser flera misstänkta och de misstänkta avförs från utredningen vid olika tillfällen, räknas fristen från det att respektive misstänkt avförs från utredningen.⁵ Det är den åklagare som är eller har varit förundersökningsledare som ansvarar för att underrättelseskyldigheten fullgörs (14 b § första stycket förundersökningskungörelsen [1947:948], FUK).

---

³ Jfr prop. 2019/20:64 s. 57.

⁴ Prop. 2006/07:133 s. 30.

⁵ Prop. 2006/07:133 s. 84. Se även "Hemliga tvångsmedel – hanteringen i vissa avseenden", Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning 2022:25, publicerad i augusti 2022, s. 56.

Det finns inte några formkrav för underrättelsen, men den ska innehålla uppgift om bl.a. vilket tvångsmedel som använts, när tvångsmedlet använts och vilken adress eller utrustning som åtgärden har avsett (27 kap. 32 § RB).

Det finns åtskilliga undantag från underrättelseskyldigheten. Det vanligaste undantaget är att någon underrättelse inte behöver lämnas om det råder förundersökningssekretess eller viss annan sekretess för uppgifterna (27 kap. 33 § första stycket RB). Vidare behöver den som redan på annat sätt har fått del av eller tillgång till uppgifter om hemlig tvångsmedelsanvändning inte underrättas särskilt (27 kap. 31 § femte stycket RB). Undantaget har framför allt betydelse för det fall en misstänkt och åtalad person får del av samtliga uppgifter som ska ingå i en underrättelse genom reglerna om rätt till insyn i förundersökningsmaterialet eller på annat sätt, t.ex. genom att han eller hon fått del av uppgifterna vid ett förhör.⁶

2.5. Uppgift om användning av hemliga tvångsmedel när åtal väcks

Bestämmelser om den misstänktes och åtalades rätt till insyn i förundersökningen finns i 23 kap. RB. I samband med s.k. slutdelgivning har den misstänkte rätt att ta del av det som förekommit vid förundersökningen. Något åtal får inte beslutas innan detta har skett (23 kap. 18 a § RB). Nämnden har tidigare uttalat att rätten till insyn innebär att den misstänkte senast när åtal beslutas har en ovillkorlig rätt att få ta del av uppgiften att ett hemligt tvångsmedel använts under utredningen av den gärning för vilken åtal väckts.⁷

Fristående från underrättelseskyldigheten enligt rättegångsbalken finns också en skyldighet att i förundersökningsprotokollet anteckna uppgifter som rör tvångsmedel. Denna skyldighet följer av 20 § FUK. Nämnden har tidigare uttalat att bestämmelsen innebär en skyldighet att i förundersökningsprotokollet tydligt anteckna vilka tvångsmedel som har använts under förundersökningen.⁸

2.6. Överskottsinformation

Reglerna om överskottsinformation finns i 27 kap. 23 a § RB. Av paragrafen i dess lydelse före den 1 oktober 2023, som nu är av intresse, framgår bl.a. att om det vid hemlig avlyssning eller hemlig övervakning framkommit uppgifter som rör ett annat brott än det som legat till grund för beslutet om avlyssningen

---

⁶ Prop. 2006/07:133 s. 84.

⁷ Se bl.a. nämndens uttalande den 13 oktober 2016 ”Åtalads rätt till partsinsyn såvitt avser uppgift om användning av hemligt tvångsmedel” (dnr 92-2015).

⁸ Se nämndens uttalande den 18 juni 2013 ”Tillämpningen av 20 § förundersökningskungörelsen vid användning av hemliga tvångsmedel” (dnr 80-2012).

eller övervakningen, får uppgifterna användas för att utreda brottet.⁹ Med begreppet överskottsinformation avses all information som gäller något annat än det brott som legat till grund för tillståndet.¹⁰

2.7. Förstöring av material

Reglerna om bevarande och förstöring av upptagningar och uppteckningar (material) från hemliga tvångsmedel finns i 27 kap. 24 § RB. Enligt paragrafen i dess lydelse före den 1 oktober 2023, som nu är av intresse, ska material som är av betydelse från brottsutredningssynpunkt bevaras till dess att förundersökningen har lagts ner eller avslutats eller, om åtal väckts, målet avgjorts slutligt. Materialet ska därefter förstöras.¹¹

2.8. Dokumentation

Enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter om diarieföring (ÅFS 2005:19) ska uppgifter om hemliga tvångsmedel registreras i ett tvångsmedelsdiarium. Till uppgifter av detta slag hör frågor som gäller underrättelser till enskild med anledning av hemligt tvångsmedel (3 §). Av föreskrifterna följer vidare att de uppgifter som krävs för att kunna följa handläggningen av ett ärende ska registreras i diariet (6 §).¹²

3. Nämndens iakttagelser och bedömning

3.1. Övergripande synpunkter

Granskningen har visat att ärendena i huvudsak har handlagts i enlighet med lag och annan författning. Såvitt granskningen har visat finns det välfungerande rutiner och en hög medvetenhet kring hanteringen av hemliga tvångsmedel på kammaren. Nämnden vill särskilt framhålla att hanteringen av material från hemlig tvångsmedelsanvändning varit nästintill felfri – beslut om förstöring av material har, med ett undantag, fattats inom två månader från det att förundersökningen lades ned respektive dom i målet fick laga kraft och besluten har därefter verkställts inom rimlig tid. Även underrättelser till

---

⁹ Sedan den 1 oktober 2023 finns det inte längre några begränsningar i fråga om för vilka ändamål överskottsinformation får tas till vara och användas. Det avgörande är om användningen är proportionerlig.

¹⁰ Se prop. 2004/05:143 s. 13.

¹¹ Den 1 oktober 2023 togs möjligheten att förstöra material som saknar betydelse från brottsutredningssynpunkt bort. Det innebär att material från hemliga tvångsmedel under en förundersökning enligt gällande rätt ska bevaras till dess de förundersökningar där materialet använts har lagts ned eller avslutats eller, om åtal väcks, målet eller målen har avgjorts slutligt. Endast om den misstänkte medger det får materialet förstöras innan dess.

¹² Sedan den 1 oktober 2023 finns ett lagstadgat dokumentationskrav i 27 kap. 35 § RB som innebär att beslut och åtgärder som rör hemliga tvångsmedel enligt 27 kap. RB ska dokumenteras.

enskilda har i stort hanterats utan anmärkning. Det har också varit god ordning i de granskade ärendena och dokumentationen har i huvudsak varit tillfredsställande, vilket förenklat nämndens granskning.

Nämnden har dock iakttagit vissa brister när det gäller utformningen av ansökningar om hemliga tvångsmedel. Vidare har det förekommit ett fåtal brister i fråga om förstöring samt i fråga om dokumentation av bl.a. hanteringen av underrättelser till enskilda. Iakttagna brister redovisas nedan.

Vad som i övrigt förekommit föranleder inget uttalande från nämnden.

3.2. Tillstånd till och verkställighet av beslut om hemliga tvångsmedel

I de granskade tvångsmedelsärendena har det i samtliga fall utom ett¹³ funnits tillstånd från rätten till de hemliga tvångsmedelsåtgärderna.

I två ärenden, där nämnden kontrollerat verkställigheten av tillståndsbesluten, finns uppgifter i Polismyndighetens ärendehanteringssystem som väcker frågan om hemlig avlyssning verkställt under en tid efter det att en tillståndsperiod löpt ut respektive efter det att åklagare fattat ett beslut om att häva avlyssning. Ansvariga åklagare har i båda fallen uppgett att de inte har någon kännedom om att avlyssning skulle ha pågått i tiden efter det att tillståndsperioden löpt ut eller efter att hävningsbeslut fattats. Mot bakgrund av detta och då den verkställande myndigheten inte är föremål för granskning i detta ärende avser nämnden att ta upp saken till utredning i ett annat ärende.

Övriga kontrollerade beslut har verkställts inom ramen för tillståndstiden.

3.3. Ansökningar om tillstånd till hemlig avlyssning och hemlig övervakning

I två ärenden har åklagare med stöd av 27 kap. 20 § första stycket 2 RB ansökt om tillstånd till hemlig avlyssning respektive hemlig övervakning av telefonnummer tillhörande målsäganden, som det funnits synnerlig anledning att anta att den misstänkte under den tid som tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta. Enligt förarbetena till bestämmelsen riktas en sådan tvångsmedelsåtgärd i själva verket mot den misstänkte. Åtgärdens syfte är alltså att avlyssna eller ta upp samtal och andra meddelanden i vilka den misstänkte deltar.¹⁴ Som nyss nämnts får hemlig avlyssning och hemlig övervakning endast användas om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

---

¹³ Se nämndens uttalande den 24 januari 2024 "Verkställighet av hemlig övervakning i visst fall" (dnr 27-2024).

¹⁴ Prop. 2002/03:74 s. 38 f.

Med anledning av att det i de aktuella ärendena, parallellt med övervakningen av telefonnummer tillhörande målsäganden, även ansökts om hemlig avlyssning av de misstänkta har nämnden ställt frågor bl.a. om hur ansökan om hemliga tvångsmedel mot målsägandena förhåller sig till kravet på att åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen. Varken befintlig dokumentation eller kammarens svar har emellertid bringat någon klarhet i detta avseende, vilket är en brist. Nämnden anser att aktuella ansökningar om hemliga tvångsmedel avseende målsägandenas adresser framstår som svårbegripliga och att det finns anledning att ifrågasätta om åtgärderna varit befogade.

I två ärenden har nämnden ställt frågor med anledning av att det av befintlig dokumentation inte gått att utläsa behovet av att ta del av trafikuppgifter. I ärendena har åklagare ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig övervakning avseende ett antal misstänkta personer. Av underlaget till ansökningarna framgår att syftet med ansökningarna varit att kontrollera huruvida de misstänkta vid tiden för de aktuella brotten befunnit sig på en viss plats. Mot bakgrund av vad som framgår av underlagen gällande syftet med åtgärderna har nämnden ställt frågor om varför ansökningarna, utöver uppgifter om lokaliseringssuppgifter, även omfattat trafikuppgifter. Efter att ha tagit del av kammarens svar ifrågasätter inte nämnden att det i de aktuella ärendena funnits behov av trafikuppgifter, men anser att det är en brist att den slutsatsen inte kan dras utifrån dokumentationen i ärendena.

3.4. Ansökningar om tillstånd till hemlig dataavläsning

I ett ärende har nämnden ställt frågor gällande två ansökningar om tillstånd till hemlig dataavläsning avseende två misstänkta personer i en förundersökning om ett allvarligt brott.

Som underlaget får förstås avser ansökningarna användarkonton till en Google-tjänst för säkerhetskopiering av mobiltelefoner, dvs. immateriella informationssystem. I ansökningar och tillstånd har användarnamn (mejl-adress) men inte namnet på ifrågavarande tjänst angetts. Eftersom tjänsten som åtgärden avser inte framgår av ansökningarna har nämnden ställt frågan om de, med avseende på uppgift om vilket avläsningsbart informationssystem som åtgärden avser, har utformats på ett tillräckligt tydligt sätt.

Därutöver har nämnden ställt frågor med anledning av att den tidsperiod som åtgärderna avser endast angetts genom ett slutdatum i aktuella ansökningar och tillstånd. Det framgår således inte vid vilket datum tidsperioden börjar. Vid kontroll av verkställigheten i polisens ärendehanteringssystem för hemlig

dataavläsning har framgått att tidsperioden i systemet angetts som en period om tio år samt att åtgärden inte kunnat verkställas.

Ansvarig åklagare har som svar på nämndens frågor uppgett i huvudsak följande. När det gäller angivande av det immateriella avläsningsbara informationssystem som åtgärden avsåg bedömdes ansökan vara tillräckligt specificerad för att verkställa åtgärden och förhindra förväxlingsrisk. Vid tidpunkten för ansökan ansågs det vidare vara tillräckligt att ange slutdatum och ansökan bedömdes vara proportionerlig.

Nämnden konstaterar att vid rättens tillståndsprövning tecknas vanligtvis beslutet om tillstånd till ett hemligt tvångsmedel på åklagarens ansökningshandling. Ansökan får därmed betydelse för hur tillståndet utformas. Även om rätten¹⁵ har det yttersta ansvaret för ett beslut om tillstånd anser nämnden att det åligger åklagaren att utforma ansökan så att den både uppfyller de formella kraven på vad ett tillstånd ska innehålla och ger korrekta förutsättningar för prövningen.¹⁶ En hantering som innebär att det är otydligt vad som faktiskt omfattas av en ansökan och därmed också tillståndet till hemlig dataavläsning är inte godtagbar. Om det inte i en ansökan specificeras vilken tjänst eller tidsperiod som omfattas av ett tillstånd innebär det en ofullständighet och svårigheter för rätten att göra en korrekt proportionalitetsbedömning.¹⁷ Det medför att delar av den prövning som ska göras av rätten i praktiken förskjuts till åklagaren eller den verkställande myndigheten. Detta illustreras särskilt tydligt i aktuellt ärende där det vid nämndens verkställighetskontroll framkommit att tidsperioden i polisens ärendehanteringssystem för hemlig dataavläsning angetts som en period om tio år, trots att detta inte framgått av tillståndet.

Nämnden konstaterar att de aktuella ansökningarna om hemlig dataavläsning varit bristfälliga. Det är inte tillräckligt att i en ansökan om hemlig dataavläsning gällande immateriella tjänster ange att tillståndet ska avse ett användarkonto (mejladress), utan att närmare specificera vilken tjänst som avses. Detta gäller även om tjänsten som åtgärden avser, som i detta fall, framgår av underlaget till ansökan. Att det avläsningsbara informationssystemet ska anges i ett tillstånd till hemlig dataavläsning framgår av lag (1 och

---

¹⁵ Nämndens tillsyn omfattar inte domstolarnas verksamhet.

¹⁶ Se bl.a. nämndens uttalande den 21 juni 2021 "Hanteringen av hemliga tvångsmedel vid åklagarkammaren i Eskilstuna" dnr 136-2019.

¹⁷ Jfr nämndens uttalanden den 29 mars 2023 "Användning av hemlig dataavläsning i ett tvångsmedelsärende vid Åklagarkammaren i Linköping" (dnr 43-2022) och den 20 juni 2023 "Användning av hemlig dataavläsning i ett tvångsmedelsärende vid Åklagarkammaren i Falun" (dnr 44-2020).

18 §§ lagen om hemlig dataavläsning). Av lag följer även att det i ett tillstånd om hemlig dataavläsning alltid ska anges vilken tid tillståndet avser (18 § första stycket i lagen om hemlig dataavläsning). Det kan inte tolkas på annat sätt än att både början och slutet av tidsperioden ska anges.

3.5. Underrättelser till enskilda

I ett av de granskade ärendena har den första prövningen av om enskilda ska underrättas om hemlig tvångsmedelsanvändning ägt rum två respektive sex månader efter det att förundersökningen avslutades. Nämnden konstaterar att den tid inom vilken åklagare ska pröva frågan om underrättelse framgår av lag och att fristen för prövning av underrättelseskyldigheten har överskridits i det aktuella ärendet.

I två av de granskade ärendena har nämnden ställt frågor med anledning av att det inte gått att utläsa huruvida de berörda personerna har informerats om den tidsperiod som den hemliga tvångsmedelsanvändningen avsett. Ett av dessa ärenden gällde hemlig övervakning avseende fyra misstänkta personer. Åtal väcktes mot tre av dem. I tvångsmedelsärendet finns en tjänsteanteckning om att alla fyra informerats om den hemliga övervakningen i samband med förhör. Ansvarig åklagare har i svar till nämnden uppgett att det inte framgår av förhören exakt vad som nämndes i fråga om tidsperiod. Åklagaren har dock, beträffande de tre personer mot vilka åtal väcktes, bifogat och hänvisat till en 60 sidor lång analys av vad som inhämtats och som finns intagen i förundersökningen, vilken i sin tur delgetts de tre personerna. Beträffande den person mot vilken åtal inte väcktes har åklagaren bifogat och hänvisat till en kompletterande underrättelse med uppgift om tidsperiod som efter nämndens granskning skickats till den enskilde. Beträffande det andra ärendet har ansvarig åklagare till sitt svar bifogat en promemoria ur förundersökningsprotokollet där det framgår att den enskilde, mot vilken åtal väcktes, fått del av uppgift om tidsperiod för den hemliga tvångsmedelsanvändningen.

I ett annat ärende har två enskilda skriftligen underrättats om att de varit föremål för hemlig avlyssning. Av ärendet framgår att åklagaren ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig avlyssning inklusive hemlig övervakning. Av verkställighetskontroll i ärendet, och av åklagarens svar, framgår emellertid att den hemliga avlyssningen inte kunde verkställas och att de enskilda därför endast varit föremål för hemlig övervakning. Ansvarig åklagare har sammanfattningsvis uppgett att de skriftliga underrättelserna borde ha utformats tydligare men att informationen om att personerna varit föremål för hemlig övervakning fanns med i förundersökningsprotokollet.

Slutligen har i fem av de granskade ärendena frågor ställts med anledning av att det utifrån befintlig dokumentation i tvångsmedelsärendena framstår som att de enskilda först en tid efter att åtal väckts underrättats om att de varit utsatta för hemliga tvångsmedel. I samtliga fall har dock ansvariga åklagare uppgett att de enskilda, antingen i samband med förhör eller vid slutdelgivning, underrättats om tvångsmedelsanvändningen innan beslut om åtal fattats. Till stöd för detta har till flera av svaren bifogats dokumentation i form av bl.a. omfattande analyser av vad som hämtats in genom tvångsmedelsåtgärderna. Efter erhållna svar kan det konstateras att samtliga enskilda har informerats om den hemliga tvångsmedelsanvändningen innan åtal väckts, vilket är positivt. Däremot anser nämnden att det är en brist att detta framgått först efter att nämnden ställt frågor.

Med anledning av ovan redovisade iakttagelser vill nämnden uttala följande. En underrättelse om hemlig tvångsmedelsanvändning ger den enskilde möjlighet att bedöma det integritetsintrång som skett och bevaka sin rätt. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det därför angeläget att den som varit föremål för hemlig tvångsmedelsanvändning – oavsett på vilket sätt denne underrättas – får del av samtliga uppgifter som han eller hon har rätt att ta del av enligt lag. För att möjliggöra en effektiv efterhandskontroll är det också angeläget att det tydligt framgår, inte bara vad den enskilde informerats om, utan också på vilket sätt och när det skett. Sådana uppgifter bör därför alltid finnas dokumenterade i tvångsmedelsärendet. I avsaknad av skriftliga underrättelser som nämnden kan ta del av behöver således uppgifterna dokumenteras på annat sätt, t.ex. i en tjänsteanteckning. Nämnden konstaterar att avsaknaden av sådan dokumentation eller bristfällig sådan information har försvärat nämndens efterhandskontroll i ett antal av de granskade ärendena. Detta gäller inte minst i fråga om de ärenden där de enskilda underrättats genom s.k. slutdelgivning. Som framgått har nämnden i ett antal sådana ärenden fått del av dokumentation i form av bl.a. omfattande tvångsmedelsanalyser efter att frågor ställts om underrättelseskyldigheten. En sådan ordning inte är godtagbar ur ett tillsynsperspektiv.

Nämnden vill därutöver anföra följande. I ärenden där den enskilde enbart underrättas genom s.k. slutdelgivning är det ur ett rättssäkerhetsperspektiv angeläget att användningen av hemliga tvångsmedel tydligt framgår av förundersökningsprotokollet. Det är inte rimligt att den enskilde ska behöva läsa igenom omfattande dokumentation för att få information gällande t.ex. vilka hemliga tvångsmedel som använts och när åtgärderna

företagits. Som nämnden tidigare uttalat är det därför viktigt att sådana uppgifter enkelt kan utläsas av förundersökningsprotokollet.¹⁸

3.6. Förstöring av material

I ett av de granskade ärendena har förstöringsbeslut fattats först tre månader efter att målet avgjorts slutligt, vilket som nämnden tidigare uttalat inte är tillräckligt skyndsamt.¹⁹

I ett ärende har beslut om förstöring av material fattats och verkställt trots att målet inte avgjorts slutligt i förhållande till den enskilde. Av en utskrift av diariet i ärendet framgår att åklagare ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig övervakning avseende en person som det senare väcktes åtal mot. Av diarieutskrift i ärendet framgår att ansvarig åklagare tagit kontakt med behörig domstol och fått besked om att aktuell person inte överklagat domen. Samma dag fattade åklagaren beslut om förstöring och beslutet verkställdes ett par dagar senare. Vid nämndens inspektion erhöles emellertid uppgift om att målet avgjorts slutligt först tre månader efter denna tidpunkt, dvs. tre månader efter att materialet förstördes. Ansvarig åklagare har i svar till nämnden uppgett i huvudsak följande. Det har blivit något missförstånd eller fel i kommunikationen när kontakt togs med domstolen för att undersöka om aktuell person överklagat domen eller inte. Troligen beror detta på att domen omfattat flera olika brott och flera olika åtalade. Den övervakade adressen har dock inte varit aktiv under tillståndsperioden och den enskilde torde därmed inte ha lidit något skada av att materialet förstördes i förtid.

Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det inte godtagbart att material från hemliga tvångsmedel, som är av betydelse från brottsutredningssynpunkt, förstörs innan ett mål avgjorts slutligt. Att förstöra material innan ett mål är avslutat har i avgöranden från Europadomstolen i vissa fall ansetts kunna utgöra en kränkning av den misstänktes rätt till en rättvis rättegång enligt artikel 6 i Europakonventionen.²⁰ Nämnden noterar vidare att det i Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning anges att om åtal väckts mot flera personer ska bevarande ske till dess det finns ett lagkraftvunnet avgörande gentemot samtliga personer som åtalats.²¹ Det är mot denna bakgrund olyckligt att

---

¹⁸ Se nämndens uttalande den 18 juni 2013 "Tillämpningen av 20 § förundersökningskungörelsen vid användning av hemliga tvångsmedel" (dnr 80-2012).

¹⁹ Se t.ex. nämndens uttalande den 28 mars 2019 "Hanteringen av hemliga tvångsmedel vid åklagarkammaren i Helsingborg" (dnr 49-2018).

²⁰ Europadomstolens domar den 8 december 2009 i målet Janatuinen mot Finland (nr 28552/05) och den 30 juni 2009 i målet Natunen mot Finland (nr 21022/04).

²¹ Rättslig vägledning 2022:25, Hemliga tvångsmedel – hanteringen i vissa avseenden, publicerad i augusti 2022, s. 37.

åklagaren, om än på grundval av felaktig information, fattade beslut om att förstöra materialet trots att målet inte slutligt avgjorts. I förevarande fall kan dock konstateras att något material, såvitt framgån, inte kunnat inhämtas.

3.7. Dokumentation i övrigt

I ett ärende har nämnden ställt frågor med anledning av att en åklagare fattat två beslut om att överlämna överskottsinformation till, såvitt framgår av dokumentationen, två andra förundersökningar. De två besluten skiljer sig åt i fråga om omfattningen av det material som skulle överlämnas. Efter erhållna svar från ansvarig åklagare kan konstateras dels att det endast varit fråga om *ett* överlämnandebeslut till *en* annan förundersökning, dels att det inte varit fråga om överlämnande av överskottsinformation i den mening som avses i rättegångsbalken. I svar till nämnden har ansvarig åklagare sammanfattningsvis uppgett att materialet överlämnades till en redan pågående förundersökning avseende samma brott och att de två utredningarna egentligen borde ha slagits ihop. Vidare har åklagaren uppgett att det av misstag kom att fattas två beslut om överskottsinformation, att fel ärendenummer angavs på det ena beslutet och att avsikten var att omfattningen i de två besluten skulle vara den samma. Nämnden är kritisk till att åklagarens hantering präglats av bristande noggrannhet, vilket också försvårat nämndens granskning.

4. Beslut

Med detta uttalande avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Gunnel Lindberg

I avgörandet har deltagit: Gunnel Lindberg (ordförande), Anti Avsan, Charlotta Bjälkebring Carlsson, Matheus Enholm, Stephen Jerand, Jon Karlfeldt, Helene Odenjung och Per Schöldberg (enhälligt).

Föredragande: Linnea Barkhagen

Expedition till:

Åklagarkammaren i Nyköping

För kännedom till:

Åklagarmyndigheten, tillsynsavdelningen